

P. SZABÓ BÉLA (SZERK.): „ERNYEDETLEN SZORGALOMMAL...”
A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM JOGÁSZ PROFESSZORAI (1914–1949)
(DEBRECEN: DEBRECENI EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARA
2014) 688.

1. A Debreceni Egyetem Jogtörténeti Tanszéke által jegyzett „Historia Facultatis Iuridicae” kiadványsorozat negyedik köteteként jelent meg P. Szabó Béla szerkesztésében az „*Ernyedetlen szorgalommal...*” *A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914–1949)* című vaskos összeállítás, amely a jog- és államtudományi kar harminc egykori nyilvános rendes egyetemi tanárának (a továbbiakban ny. r. tanár) állít emléket. A kötet alcímében feltüntetett időkereteket az 1912. évi XXXVI. tc. által alapított Debreceni Tudományegyetem első tanéve, illetve a debreceni jogászképzés szüneteltetését bizonytalan ideig elrendelő 4. 105/1949. számú kormányrendelet hatályba lépése közötti időszakot jelenti. Az egyetemtörténeti sorozat korábbi kötetei mindösszesen huszonhárom ny. r. tanár és hét egyetemi

magántanár portréját tartalmazták.¹ A most bemutatandó kötet bizonyos szempontból az előző kötetek összegzésének is tekinthető. Az eddigi kiadványokból nemcsak a ny. r. tanárok – az első megjelenés óta átdolgozott – pályaképei kerültek be e mostani kötetbe, hanem azok újabb professzor-portrékkal is kiegészültek, igaz a koncepció miatt kimaradtak az egyetemi magántanárok életútját bemutató tanulmányok. A Jogtörténeti Tanszék oktatói és szellemi közösségéhez tartozó kutatói komoly erőfeszítéseket tettek és tesznek a debreceni jogtanárok oktatói, tudományos és közéleti pályafutása s ezen keresztül a kar- és egyetemtörténet feldolgozása érdekében. E példamutató törekvéseket Hollósi Gábor² és P. Szabó Béla³ e sorozathoz szervesen nem illeszkedő monográfiái is igazolják.

2. A kötetben olvasható harminc tudósportré közül kilencnek maga a kötet szerkesztője, P. Szabó Béla a szerzője, illetve a társszerzője. Négy tudósporté fűződik Balogh Judit, két-két tudósportré pedig Madai Sándor és Szabadfalvi József nevéhez. Amíg Csűrös Gabriella, Szabó Krisztián és Szabó Szilárd két-két tanulmány szerzőjeként, illetve társszerzőjeként, addig Kiss Katalin, Nagy Emilia, Siska Katalin, Szabó Anita, Szikora Veronika, valamint Csohány János, Fónai Mihály, Hajnal Béla, Kardos Sándor, Károlyi Géza, Prugberger Tamás, Tóth Matolcsi László és Varga Norbert egy-egy tudósportré szerzőjeként, illetve társszerzőjeként működött közre a kötet létrejöttében.

Az 1914–1949 közötti időszakban kezdetben tizenkét, utóbb tizenhárom tanszéken folyt az oktatás a debreceni jog- és államtudományi karon.⁴ Ezalatt az időszak alatt harminc ny. r. tanár oktatta a hallgatóságot. Arra nézve, hogy milyen körből rekrutálódtak a debreceni jogászprofesszorok, P. Szabó Béla korábbi összeállítása adja meg a választ. A ny. r. tanárok nagyobbik fele (tizenhét fő) korábban különböző jogakadémiákon oktatott: heten Debrecenben, négyen Kecskeméten, hárman Miskolcon, ketten Nagyváradon és egyetlen jogtanár Sárospatakon. Kifejezetten egyetemi háttere Szádeczky-Kardoss Tibornak volt, aki Debrecenbe kerülését megelőzően a budapesti műegyetemen tanított. Hat debreceni jogászprofesszor rendelkezett miniszteriális háttérrel, ketten korábban levéltárban dolgoztak, míg négyen a joggyakorlat felől érkeztek (egy bíró és három ügyvéd).⁵

¹ P. SZABÓ Béla – MADAI Sándor (szerk.): *A Debreceni Tudományegyetem jogász rektorai (1914–1947)* (Debrecen: Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Intézet 2002) (Historia Facultatis Iuridicae I.); uő. (szerk.): *A Debreceni Tudományegyetem jogtanárai (1914–1949) I.* (Debrecen: Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Kara 2004) (Historia Facultatis Iuridicae II.); P. SZABÓ Béla (szerk.): *A Debreceni Tudományegyetem jogtanárai (1914–1949) II.* (Debrecen: Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Kara 2006) (Historia Facultatis Iuridicae III.).

² HOLLÓSI Gábor: *A debreceni Jog- és Államtudományi Kar története (1914–1949)* (Debrecen: szerzői kiadás 2007).

³ P. SZABÓ Béla: *Tanulságos évtizedek. A Debreceni Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara (1914–1949)* (Debrecen: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara – Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola 2011).

⁴ 1. Büntetőjog és bünvádi eljárás, 2. Kereskedelmi- és váltójog, 3. Jobbölcsélet és nemzetközi jog, 4. Közgazdaságtan – pénzügytan, 5. Egyházjog, 6. Magyar magánjog, 7. Magyar polgári törvénykezés, 8. Magyar közjog, 9. Politika, 10. Magyar/európai jogtörténet, 11. Közigazgatási- és pénzügyi jog, 12. Római jog, 13. Statisztika és Gyakorlati Közgazdaságtan. Lásd P. SZABÓ (3. lj.) 60.

⁵ Lásd P. SZABÓ (3. lj.) 61.

A kötet szerkesztői előszava joggal hivatkozott arra, hogy amint a „*régi jogi kar professzorai is különböző személyiségek voltak, úgy a mai szerzők is azok, s szövegeik is különböző megközelítést alkalmaznak*”. Ebből következően egyes szerzők a jogászprofesszorok tudományos működésének a bemutatását, mások viszont „*a régi jogi kar életébe való bepillantást*” tekintették hangsúlyosabbnak. (9. o.) Egyes esetekben ugyanakkor az életút bemutatása tűnt erőteljesebbnek. A megközelítésbeli eltéréseket, illetve hangsúlyeltolódásokat természetesen számos körülmény tette indokolttá. Ezen körülmények egyike a Debrecenben eltöltött professzori időszak tartamára vonatkozott.

3. Több jogászprofesszornak – természetesen különböző okok miatt – nagyon rövid időre szorítkozott a debreceni működési ideje. Az alapító professzorok közül *Jászi Viktor* (1868–1915), a magyar közjog és politika ny. r. tanára fájdalmasan korán bekövetkezett halála miatt mindössze egyetlen esztendeig taníthatott a debreceni tudományegyetem jogi karán. Igaz, korábban több mint egy évtizeden keresztül oktatott a jogelőd intézményben, a debreceni református jogakadémián, illetve azt megelőzően a kecskeméti református jogakadémián. Jászi professzor korai halála miatt azonban az életútját és oktatói, illetve tudományos és közéleti működését bemutató tanulmány nagyobbik része szükségszerűen az egyetemi katedrara kerülést megelőző tevékenység feldolgozására irányult. *Hacker Ervin* (1888–1945), a büntetőjog professzora súlyos betegsége, majd halála miatt csupán három szemesztert oktathatott 1943/44. között a debreceni jogi fakultáson. Oktatói és kutatói munkásságának nagyobbik része ily módon korábbi munkahelyéhez, a miskolci evangélikus jogakadémiához fűződött, ahol több mint két évtizedet töltött el. A II. világháborút követően került meghívás útján a politika tanszékre *Juhász Nagy Sándor* (1883–1946) ny. r. tanár, aki végzetes betegsége miatt csupán három félévet oktathatott. Egyetemre kerülését megelőzően Juhász Nagy Sándor nem vett részt a jogi felsőoktatásban, hiszen neve évtizedeken keresztül politikusként, közéleti emberként és ügyvédként vált ismertté. Tudományos működésének produktuma ugyanakkor az 1945-ben megjelenő „*A magyar októberi forradalom története (1918. okt. 31. – 1919. márc. 21.)*” címen közzétett terjedelmes kötet, amelynek megírását nyilván az is motiválta, hogy a Károlyi-kormány államtitkáráként, majd a Berinkey-kormány igazságügy-minisztereként aktív részese volt a polgári demokratikus forradalomnak. Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött hagyatékában ugyanakkor fennmaradt egy közel kétszázötven oldalas gépirat, amely a politikai kurzus menetébe és felépítésébe enged bepillantást (593. o.).

Más okok miatt sikeredett rövidre a magánjogász *Dezső Gyula* (1887–1972), a büntetőjogász *Schultheisz Emil* (1899–1983), a kereskedelmi- és váltójogász *Kauszer Lipót* (1882–1962), valamint a jogbölcse *Vas Tibor* (1911–1983) debreceni professzori pályafutása, hiszen a debreceni jogászképzés 1949-ben elrendelt szüneteltetése miatt alig két-három éven keresztül oktathatták ny. r. tanárként a joghallgatókat.⁶ Professzori pályafutásuk azonban a debreceni kényszerszünetel-

⁶ Az 1922-ben Debrecenben habilitált Dezső Gyula annyiban kivételt jelent, hogy egyetemi magántanárként, utóbb egyetemi nyilvános rendkívüli tanárként már régóta oktatta a debreceni jogászfutásukat.

tetést követően is folytatódott: Schultheisz Emil a szegedi büntetőjog tanszékére, Dezső Gyula a szegedi munkajog tanszékére, Kauser Lipót a pécsi polgári jogi tanszékére, míg Vas Tibor rövid pécsi kitérőt követően a budapesti állam- és jogelmélet tanszékére került át.

4. A jogászképzés szüneteltetése további professzorokat is érintett, csakhogy fentebb említett kollégáiktól eltérően ők többnyire hosszabb időszakon keresztül oktattak ny. r. tanárként a debreceni jogi karon. Ehhez a csoporthoz sorolható *Szontagh Vilmos* (1885–1962), a közigazgatási- és pénzügyi tanszék, *Bozóky Ferenc* (1886–1961), a közgazdaságtani és statisztikai tanszék, *Szádeczky-Kardoss Tibor* (1898–1956), a pénzügyi jogi tanszék, *Sztehlo Zoltán* (1889–1975), a római jogi tanszék, valamint *Flachbarth Ernő* (1896–1955), a jogbölcseleti és nemzetközi jogi tanszék ny. r. tanára. Fontos megjegyezni, hogy Bozóky, Szádeczky-Kardoss és Stehlo már ny. r. tanárrá történő kinevezése előtt is oktattak Debrecenben. Flachbarth Ernőtől eltekintve azonban, aki haláláig a pécsi nemzetközi jogi tanszéken oktatott, a többi professzort a debreceni jogászképzés megszüntetésével egyidejűleg – jóval a nyugdíjkorhatár elérése előtt – nyugállományba helyezték.

5. Átkerülés miatt vált meg debreceni tanszékétől *Kovács Gábor* (1883–1920), a közgazdaságtani és pénzügytani tanszék professzora, a magánjogász *Marton Géza* (1880–1957), a szintén magánjogász *Nizsalovszky Endre* (1894–1976), valamint *Márffy Ede* (1881–1946), a közigazgatási- és pénzügyi jog professzora. Az alapítók közé tartozó Kovács professzor az első világháborús összeomlás időszakában, 1918. szeptemberében került át a kolozsvári tudományegyetemre, majd 1919. januárjában a budapesti jogi karon kapott ny. r. tanári kinevezést. Marton professzor tizenkét évig oktatott a kereskedelmi- és váltójogi, majd a római jogi tanszéken, mielőtt 1937-ben átkerült volna a budapesti jogi karra. Nizsalovszky professzor ugyanakkor négy évig tartó, Márffy professzor viszont tizenhét évig tartó működést követően 1934-től a budapesti műegyetem közgazdaság-tudományi karán folytatta professzori pályafutását. Egy évtizednyi időt töltött a jeles levéltáros és jogtörténész *Iványi Béla* (1878–1964) ny. r. tanár a magyar alkotmány- és jogtörténeti tanszék élén, amikor 1926-ban félévi kutatási szabadságot kért, ám a következő év elején már arról értesült a jogi kar, hogy Iványi Béla időközben a szegedi tudományegyetemre került át. Miközben szokatlan módon távozott Debrecenből, kifejezetten botrányos körülmények között hagyta ott Szegedet (217. o.).⁷

6. Több évtizedes Debrecenhez kötődő professzori pályafutás végén, a hetvenedik életév betöltését követően helyezték ugyanakkor nyugállományba a jogbölcselet és nemzetközi jog professzorát, *Teghze Gyulát* (1867–1939), *szentpéteri Kun Bélát* (1874–1950), az egyházjog ny. r. tanárát, *Bacsó Jenőt* (1877–1955), a polgári perjog ny. r. tanárát, valamint a múlt század '30-as és '40-es éveiben szélsőséges, németbarát politikai nézetei miatt hírhedtté vált politika-professzort, *Haendel Vilmost* (1874–1955?). *Zachár Gyula* (1875–1964), a magánjog professzora hosszas bírói pályafutása befejeztével 1937-ben kapott ny. r. tanári kinevezést a deb-

⁷ Iványi Bélának magánéleti botrány miatt kellett szinte egyik napról a másikra 1937. őszén a szegedi egyetemről távoznia. Minderről Horváth Barna naplójegyzetei kellő részletességgel számolnak be. MTA Könyvtára Kézirattára, Ms 5909/36.

receni jogi karon. Miután a II. világháború végén, a front közeledtével eltávozott Debrecenből és a felszabadulást követően sem tért vissza, állását 1945. tavaszán megüresedettnek tekintették. Nyugalmazására ugyanakkor csak 1947-ben került sor (508. o.). A közjogi tanszék élén álló *barabási Kun József* (1875–1945) ny. r. tanár két évtizedig tartó oktatás után 1937-ben saját maga kezdeményezte nyugállományba helyezését.

A debreceni tudományegyetemen csak nagyon rövid ideig oktató Jászi Viktor és Hacker Ervin mellett további professzorok pályafutásának is a halál vetett véget. A hosszabb ideig oktató ny. r. tanárok közül a statisztikus *Illyefalvi Vitéz Géza* (1871–1931), a magánjogász *Tóth Lajos* (1876–1936), valamint a büntetőjogász *Kováts Andor* (1884–1942) halálát betegség okozta, a jogtörténész *Baranyai Béla* (1882–1945) azonban egy berlini légitámadás során veszítette életét a II. világháború végén.

7. Három jogászprofesszor debreceni távozását – közvetlenül vagy közvetve – politikai okok váltották ki. *Bernolák Nándor* (1880–1951), a büntetőjogi tanszék alapító professzora hat évet töltött Debrecenben, majd nemzetgyűlési képviselőként, illetve 1921–1922 között a Bethlen-kormány népjóléti és munkaügyi minisztereként tevékenykedett. Képviselőként tevékenyen közreműködött a diszkriminatív ún. *numerus clausus törvény* (1920. évi XXV. tc.) megalkotásában. Rövid ideig tartó politikusi pályafutása után nem tért vissza a katedrára, illetve a tudományhoz, hanem védőügyvédként vált ismertté. Egészen más okok miatt távozott Debrecenből a szintén az alapító professzorok közé tartozó *Kiss Géza* (1882–1970), a római jog ny. r. tanára. Távozását az 1918/19-es tanévben betöltött rektori működésével függött össze, hiszen a forradalmak bukását követően az Egyetemi Tanács kezdeményezésére fegyelmi eljárást indítottak ellene, aminek eredményeként 1920 folyamán állásából előbb felfüggesztették, majd utóbb állásától meg is fosztották. A fegyelmi eljárás idején Kiss professzor Romániában tartózkodott, ahonnan már vissza sem tért. Az alapító professzorok közül a kereskedelmi- és váltó jog ny. r. tanárának, *Mártonffy Marczelnek* (1875–1943) a távozását is közvetve politikai okok váltották ki. A polgári radikális nézetekkel rokonszenvező Mártonffy professzor ugyanis az őszirózsás forradalom időszakában a Polgári Radikális Párt egyik debreceni vezetőjeként tevékenykedett. Noha az 1918/19-es forradalmak alatti magatartása miatt utóbb az egyetemi igazoló bizottság nem marasztalta el, a rendőrség folyamatosan zaklatta. Ez a körülmény közvetve mindenképp hozzájárult ahhoz, hogy 1923-ban Mártonffy Marczel nyugállományba helyeztette magát, majd rövidesen a fővárosba költözött, ahol a továbbiakban ügyvédként tevékenykedett.

8. A tudósportrék egységessége érdekében valamennyi tanulmány két szerkezeti részből áll: amíg az első rész az életút, addig a második rész a munkásság bemutatására irányul. A két rész közötti terjedelmi arányokat ugyanakkor nemcsak a professzori életpályák egymástól gyakorta meglehetősen eltérő mivolta, hanem a szerzői megközelítés is befolyásolta. Felettébb öröndetes, hogy a legtöbb tudósportré levéltári források felhasználásával készült el, vonatkozzon ez akár az életút, akár a munkásság bemutatására. A leggyakrabban használt források közé tartoztak a

debreceni tudományegyetem tanácsának, valamint a jog- és államtudományi kar tanácsának a jegyzőkönyvei. Emellett több tudósportré megírásánál használták a rendelkezésre álló irathagyatékot is (például Bacsó Jenő, Iványi Béla, Schultheisz Emil, Juhász Nagy Sándor esetében). Az elsődleges források felkutatása és használata már-már nélkülözhetetlen előfeltétele az életút és az életmű minél teljesebb körű rekonstruálásának. Jól használható kiegészítő forrást jelentenek a naplók és visszaemlékezések, jelen esetben Oláh Gábor (1881–1942), debreceni író napló-feljegyzései, valamint az egykori debreceni joghallgató, Cséka Ervin (1922–2012), a szegedi büntetőjogi tanszék professzorának visszaemlékezései, hiszen sajátos szemszögből mutatják be, illetve jellemzik a debreceni jogászprofesszorokat.⁸

9. A professzori életutak feldolgozása során az egyetemi tanulmányok és a szakmai pályafutás különböző állomásainak bemutatása mellett többnyire szerepet kapott a szülői, illetve családi háttér felvázolása is. Néhány esetben azonban a további kutatásoknak kell majd a most még hiányzó alapadatokat kideríteniük. A Bernolák-portréhoz azonban a következő kiegészítést fűzhetjük: Bernolák Nándor id. Bernolák János (1827–1893) és Walter Karolin (1843–1912) házasságából született. Édesapja az 1848/49-es szabadságharc századosa, a besztercebányai m. kir. pénzügyigazgatóság irodavezetőjeként hunyt el. Bernolák Nándornak nyolc testvére volt, akik közül a legismertebb ifj. Bernolák János (1860–1925), hadbiztos-tábornok volt.⁹

A Kauser Lipót családi hátterét bemutató részben ugyanakkor több tollhiba is maradt. A pécsi zsinagóga tervezésében nem Kauser Lipót édesapja, Kauser Gyula, hanem a jogászprofesszor nagypapjának Lipót névre hallgató fivére működött közre (631. o.).¹⁰ Miként Semmelweis Ignác Fülöp (1818–1864) sem volt Kauser Lipót „anyai ági ükapja”, hiszen Kauser Lipót anyai ági nagyszülei és Semmelweis Ignác Fülöp között állt fenn unokatestvéri kapcsolat (638. o.).¹¹ Azaz a rokonság nem egyenes-, hanem oldalági. Néhány elírás a Kauser Lipót munkásságáról szóló részbe is bekerült: így például Tormay „Cecil” helyett „Cécile” irandó; Horthy Miklós feleségének, Purgly Magdolnának nem „jósási”, hanem „jósáshelyi” volt a nemesi előneve; a „Szálasy-rezsim” helyesen „Szálasi-rezsim”-ként irandó; a tanulmány 60. lányszövegében olvasható pécsi művelődési ház neve pedig nem „Daktai Sándor”, hanem „Doktor Sándor” névre hallgatott (638, 643, 644. o.).

Néhány további tudósportréba is bekerült egy-két téves, illetve pontatlan információ. Tévedésen alapul az a Haendel Vilmos pályafutása kapcsán olvasható régi keletű állítás, miszerint a tekintélyes Concha Győzőnél (1846–1933), hosszú professzori pályafutása során – Haendel Vilmost is beleértve – mindössze ketten habi-

⁸ Az egykori debreceni jogászprofesszorokat id. Trócsányi László (1912–1999) visszaemlékezései is megőrizték. Lásd Id. TRÓCSÁNYI László: *Jogászai pályafutásom* (Budapest: Nagy és Trócsányi Ügyvédi Iroda 1995) 22–27.

⁹ Adatok a szlenczy és a harasztai Bernolák-család leszármazásához. OSZK Kézirattár, Fol. Hung. 3030/1, 3030/13, 3030/14; továbbá BONA Gábor: *Kossuth Lajos kapitányai* (Budapest: Zrínyi 1988) 114.

¹⁰ Lásd KAUSER Lipót: *A Kauser-saga* (Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2009) 127.

¹¹ KAUSER (10. l.) 212.

litáltak volna (16–17. o.). Concha Győző hagyatékában fennmaradtak a habilitációs kérelmekhez írt bírálati jelentések, amelyek alapján megállapítható, hogy legalább tíz egyetemi magántanári képesítő eljárásban vett részt bírálóként.¹² A magánjogász Tóth Lajos portréjának összegzésében ugyanakkor az a pontatlan információ jelenik meg, miszerint a debreceni jogi fakultásnak ő lett volna az egyetlen akadémikussá választott professzora, azonban a jogtörténész Iványi Bélát már 1920-ban, tizenhárom évvel Tóth Lajos előtt az MTA levelező tagjává választották (90, 213. o.). A közjogi tanszék betöltésével kapcsolatos 1917. évi pályázatról szóló részben egy helyütt barabási Kun József neve helyett tévesen Barabási Kun Béla neve olvasható (280. o.). Az Iványi Béla életútját bemutató írás 91, 92. és 93. lábjegyzetében elírás miatt az 1937-es év helyett az 1938-as év szerepel (219. o.). Néhány évszám-elírás a Juhász Nagy Sándort bemutató portréba is becsúszott. A Függetlenségi Párton belüli irányzatok kialakulása természetesen nem 1919, hanem 1918 decemberére datálható (587. o.), miként Juhász Nagy Sándor tanszéki meghívására sem 1944, hanem 1945. áprilisa, illetve májusa folyamán került sor (593. o. 28. l.).

10. Az életutak bemutatásához az alkalmanként igen tanulságos tanszéki pályázatokról, vagy kinevezésekről szóló – levéltári forrásokon alapuló – beszámoló is hozzátartoznak. A tanszékek betöltése meghívás, vagy pályázat útján történt. A meghívás általában nagyobb szabadságot biztosított az egyetemi autonómia számára, míg a pályázat a főhatóság, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium mozgásterét növelte, egészen egyszerűen azért, mert a kultuszminisztérium kezét nem kötötte meg a pályázatalkalmával rendszerint megkívánt hármast jelölés, illetve rangsorolás. Azaz a főhatóság akár a szakmai grémium által hátrébb sorolt jelöltet is tetszése szerint kinevezhette a tanszék élére. A fordultatos debreceni tanszékbetöltések közé tartozott barabási Kun József közjogi tanszékre kerülése, amelyet a rendelkezésre álló kari jegyzőkönyvek alapján dolgoztak fel a kötetben (319–321. o.). A közjogi tanszék Jászi Viktor, a magyar közjog és politika ny. r. tanára 1915-ben bekövetkezett halálát követően önállósult Debrecenben. A tanszék betöltésére kiküldött bizottság pályázat kiírását javasolta. A tanszékre a legesélyesebbnek Királyfi Árpád tűnt, csakhogy 1916. őszi váratlan halála miatt új helyzet adódott. A Kari Tanács végül úgy döntött, hogy a beérkezett pályázatok rangsorolásától függetlenül barabási Kun József egyetemi magántanár, miniszteri tanácsost hívja meg a közjogi tanszékre. A kari források nem adnak egyértelmű választ arra, miként került a pályázaton korábban nem induló barabási Kun József a debreceniek látókörébe. Fennmaradt azonban a tanszék betöltésére kiküldött bizottság szakértőjének, Haendel Vilmos professzornak egyik Concha Győzőhöz intézett levele, amelyben az alkalmas tanszéki jelölt személye iránt érdeklődött egykori professzoránál. A Királyfi Árpád halála után íródott levélből kiderült, hogy az addigi pályázókat – Buza László, Csekey István, Joó Gyula és Molnár Kálmán jogakadémiai tanárokat – a debreceniek különböző okok miatt nem tartották elfogadhatónak.

¹² Concha Győző fennmaradt bírálati jelentéseit lásd MTA Könyvtára Kézirattára, Ms 4810/111–120. Concha professzor bírálóként Erek István, Harrer Ferenc, Krisztics Sándor, barabási Kun József, Lers Vilmos, Ottlik László, Rényi József, Tomcsányi Vilmos Pál, Tuka Béla és Vasváry Ferenc egyetemi magántanári képesítő eljárásában vett részt.

„Királyfi elhunytával jelöltünköt elestünk s az igazat megvallva a megmaradotakat részben tudományos részben egyéni okoknál fogva nem tartják kívánatosnak (Buza, Csekey, Joó, Molnár). Mit gondolsz, kit lehetne mégis figyelembe venni – bár a pályázat formailag véget ért – tekintettel a nem várt haláleset által okozott nóvumra.” Ki lehetne „possibilis jelölt, olyan, akiben van annyi gerincz, hogy a magyar közjogot teljesen önálló iudiciummal prelegálja?” – tette fel a kérdést.

A levélben Haendel Vilmos egyébként néhány nevet is felvetett – Tomcsányi Móric, Egyed István, valamint barabási Kun József nevét –, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy kipuhatolja Concha Győző véleményét.¹³ Noha Concha professzor válaszlevelét nem ismerjük, a későbbi fejlemények tükrében nagyon valószínű, hogy a korábban nála habilitáló barabási Kun József mellett tette le a garast.¹⁴ Azaz akadhatnak olyan források, amelyek a háttérben zajló eseményekre világítanak rá. S ha már barabási Kun Józsefről esik szó, meglepő, hogy – noha két évtizeden keresztül oktatta a magyar közjogot – professzortársai többségétől eltérően nem jelentetett meg tankönyvet. Az 1920-as évek első felében – olvasható a pályafutását bemutató portréban – még nem tartotta elérkezettnek az időt arra, hogy „*Csonka-Magyarország*” közjogát megírja, így megelégedett a jelentősebb közjogi törvények és rendeletek közzétételével (336. o.). Csakhogy élelmes joghallgatóknak köszönhetően – a jegyzet szövegéből megállapíthatóan valamikor az 1930-as évek közepén – nyomatos kiadványban megjelentették közjogi előadásjegyzeteit, amelyek a tanmenet mellett valamelyest visszaadják barabási Kun József közjogi felfogását és nézeteit is.¹⁵

11. A professzorok oktatói és tudományos munkásságának bemutatása ugyanakkor több dilemmát is felvetetett. Ezek közé tartozhatott annak eldöntése, hogy miként dolgozható fel azoknak a professzoroknak a működése, akik – miként erről a korábbiakban szó is esett már – különböző okok miatt csak nagyon rövid ideig oktathattak a debreceni jogi kar ny. r. tanáráként. Kézenfekvőnek, sőt, szükség-szerűnek tűnhetett az a megoldás, hogy a hangsúly a debreceni egyetemi időszakot megelőző korszakra helyeződjön át (például Jászi Viktor és Hacker Ervin esetében). Más esetekben azonban a teljesség érdekében a debreceni időszakot követő pályafutás állomásairól is be kellett számolni, még ha röviden is, mert például a tudományos kibontakozás, illetve beérkezés már erre a Debrecent követő korszakra esett (Marton Géza és Nizsalovszky Endre egyaránt a debreceni éveket követően lett az MTA tagja). A behatárolt ideig Debrecenben működő, ám terjedelmes és jelentős életművet maguk után hagyó professzorok méltatásakor jellemzően

¹³ Haendel Vilmos levele Concha Győzőnek. Debrecen, 1916. november 15. MTA Könyvtára Kézirattára, Ms 4811/750.

¹⁴ Concha Győző a későbbiekben is jóindulattal viseltetett barabási Kun József iránt, amit az is bizonyít, hogy egyik kezdeményezője volt annak, hogy barabási Kun professzort az MTA levelező tagjává válasszák meg. A kezdeményezés azonban nem járt sikerrel, mert barabási Kun professzort nem választották meg a tudós társaság tagjává.

¹⁵ *Közjog*. (Dr. barabási Kun József egy. ny. tanár úr magyarázatai alapján). Kiadja: Jogi előkészítő. Vezető: Dr. Háló T[ibor]. Debrecen, é. n., 233, III. és pótjegyzet 41.

a debreceni időszak szakirodalmi termésére kellett szorítkozni (példaként ismételtén Marton és Nizsalovszky professzorokra hivatkozhatunk). A hosszú évtizedeket Debrecenben oktató jogászprofesszorok közül csupán szentpéteri Kun Béla egyházi szempontból kiemelkedő tudományos működésének bemutatása tűnt területi szempontból visszafogottnak (122–127. o.).

Amennyiben arra a kérdésre keresnénk választ, hogy miként összegezhetnénk a debreceni egyetem jogászprofesszorainak oktatói és tudományos teljesítményét, illetve eredményeit, P. Szabó Béla mértéktartó véleményét kellene felidézniük.

„a harminc professor között találhatunk néhány kiemelkedő – nemzetközi és hazai viszonylatban (ma) is számon tartott – jogtudóst, gyakorlati és elméleti ismereteit az oktatásban kiválóan kamatoztató jogászt és igazi 'Schulmeister-eket' is, akiknek tudományos teljesítménye sem korukban, sem az utókor értékelése alapján nem volt ugyan kiemelkedő, de akik tanári tevékenységükkel joghallgatók nemzedékei számára nyújtottak a kor követelményeinek megfelelő tudást”.¹⁶

Hasonló összegzést e mostani kötetben is szívesen olvastunk volna.

12. A professzorok munkássága természetesen akkor sem szorítkozott kizárólag oktatói és tudományos tevékenységre, hiszen különböző tisztségeket betöltve közreműködtek a kar, illetve az egyetem vezetésében, ezen túlmenően pedig társadalmi, közéleti, egyházi és politikai szerepvállalásaik révén közülük többen ki is léptek az egyetem falai közül. Amennyiben a közéletileg is aktív jogászprofesszorok politikai preferenciáit és aktivitását nézzük, összességében meglehetősen eklektikus kép bontakozik ki, miként ez a korábban írtakból érzékelhető is.

A tudósportrék az egyetemtörténeti források alapján tárták fel – sajnos nem minden esetben – a dékáni, esetleg rektori tisztséget betöltő jogászprofesszorok hivatali idejére eső fontosabb eseményeket, amelyek – különösen politikai és társadalmi krízishelyzetek idején – bőven akadtak. Mindez informatív és rendkívül fontos, de miután az áttekintés az adott professzor dékáni, illetve rektori ciklusának perspektívájából készült, a jog- és államtudományi kar – még kevésbé az egyetem – életéről átfogó és könnyen áttekinthető képet aligha kapunk. Egy, az adott korszakra vonatkozó összefoglaló jellegű egyetem- és kartörténeti áttekintés mindenestre jó fogódzó lehetett volna a téma iránt érdeklődő, de kevésbé járatos olvasó számára.

13. Essék néhány szó a kötet illusztrációiról is. Jó elgondolásnak tűnt a professzorok arcképének közzététele, de egy-két esetben a képi minőség kívánivalót hagy maga után (43. o. Jászi Viktor, 581. o. Juhász Nagy Sándor). A hiányzó arcképeket pedig remélhetően a későbbi kutatások során sikerül megtalálni.¹⁷

14. Az „Ernyedetlen szorgalommal...” című kötet kiemelkedő eredménye a jogi felsőoktatás történetével, az egyetemtörténettel, valamint a tudománytörténettel foglalkozó kutatásoknak. Példaként is szolgálhat a hasonló jellegű törekvések szá-

¹⁶ P. SZABÓ (3. l.) 62.

¹⁷ Barabási Kun József egészalakos fényképét az alábbi kötet közli: BALOGH Judit – DOBROSSY István (szerk.): *Fából és deszkából. A miskolci Deszkatemplom* (Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár 1999) 97.

mára. Tudományos értékét csak fokozzák azok az alapkutatások, amelyek a tudós-portrék összeállítását megelőzték. A könyv méltó emléket állít a civis város 1914 és 1949 között működő jog- és államtudományi kara professzorainak.

Schweitzer Gábor*

* Tudományos főmunkatárs, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 1014 Budapest, Országház u. 30; egyetemi docens, NKE Közigazgatás-tudományi Kar, 1118 Budapest, Ménesi út 5.
E-mail: schweitzer.gabor@tk.mta.hu.